

การศึกษาเปรียบเทียบลวดลายและความหมายของศิลปะอิสลามแบบสากล

กับงานศิลปกรรมสมัยอยุธยา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

A Comparative Study of Patterns and Meanings of Universal Islamic Art and

Ayutthaya Period Art in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

สุนทร บินกาซานี^{1*} และ อิศรชัย บุรณะอรจรณ์²

Sunthorn Bingasane^{1*}, and Isarachai Buranaut²

นักศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร¹

อาจารย์ ดร. คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร²

Department of Design, Faculty of Decorative Arts Silpakorn University¹

Lecturer, Dr., Faculty of Decorated, Silpakorn University²

*Corresponding author, e-mail: ¹bingasane_s@su.ac.th

วันที่รับบทความ: 11 พฤศจิกายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ: 3 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลวดลายและความหมายของศิลปะอิสลามแบบสากล กับงานศิลปกรรมสมัยอยุธยา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หาคำตอบว่า การสร้างสรรค์ลวดลาย รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านลวดลายศิลปะอิสลาม จำนวน 3 ท่าน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ใช้สถิติ $\bar{X}$, SD. เพื่อสรุปผลการวิจัย พบว่า ลวดลายศิลปะอิสลาม ที่ค้นพบภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบความคล้ายคลึงจำนวน 9 ตัวอย่าง ผลการวิเคราะห์ความคล้ายคลึง อันดับ 1) แหวนทองจารึกอักษรอาหรับลามและอะลีฟ สานสอดไขว้บนแหวน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.69, S.D.=0.71) อันดับ 2) ลวดลายดอกบัว ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.43, S.D.=0.17) อันดับ 3) ลวดลายประดับปูนปั้น ลายสามกลีบหรือลายกลีบสามแฉก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.37, S.D.=0.27) อันดับ 4) ลายสานสอดไขว้ หรือเสื่อนอนนันทภาคย์ อันดับ 5) ลายช่องแสงวิหารราย วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา อันดับ 6) ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำ ทับทรวงทองคำ ชิ้นส่วนกรงศอ อันดับ 7) ลวดลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำ อันดับ 8) ลวดลายบนเหรียญกษาปณ์ที่ค้นพบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ อันดับ 9) ลายดอกบัว และส่งผลอิทธิพลของศิลปะอิสลามในสมัยอยุธยา ผลรวมค่าเฉลี่ยความคล้ายคลึง 9 ลวดลาย มีค่าความคล้ายคลึงอยู่ที่ระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.25, S.D.=0.19) นอกจากนี้ยังพัฒนาเป็นองค์ความรู้รูปแบบลวดลายต่าง ๆ และการขึ้นลวดลายงานที่สำหรับการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

คำสำคัญ: เชิงเปรียบเทียบ, ศิลปะอิสลาม, ศิลปกรรมสมัยอยุธยา

Abstract

This article aims to comparatively study the patterns and meanings of universal Islamic art and Ayutthaya-period artworks in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, aiming to establish a body of knowledge for pattern creation. This qualitative research employed in-depth interviews with a purposively selected group of three experts in Islamic art patterns. The research instrument was a qualitative questionnaire, and data were analyzed using statistical means ($\bar{X}$ and standard deviations (S.D.) to summarize

the findings. The study analyzed the comparative similarity of 9 samples of Islamic art patterns discovered in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The similarity analysis ranked the items as follows: 1) A gold ring inscribed with interlaced Arabic letters Lam and Alif ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.71); 2) Lotus motifs ($\bar{X}$ = 3.43, S.D. = 0.17); 3) Stucco decorative motifs featuring three petals or a three-pointed leaf pattern ($\bar{X}$ = 3.37, S.D. = 0.27); 4) Interlaced patterns or the endless knot; 5) Window trellis motifs of the minor Viharas at Wat Phra Si Sanphet, Phra Nakhon Si Ayutthaya; 6) Components of gold ornaments, gold chest pendants, and neck ornament fragments; 7) Motifs on fragments of gold and gemstone jewelry; 8) Patterns on coins discovered in the crypt of the main Prang at Wat Ratchaburana; and 9) Lotus motifs reflecting the influence of Islamic art during the Ayutthaya period.

The overall mean similarity of the 9 patterns was at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.25, S.D. = 0.19). Furthermore, these findings can be developed into a comprehensive body of knowledge regarding various pattern formats and structural designs for future related research.

Keywords: A comparative study, Islamic art, Ayutthaya period art

บทนำ

บทความนี้เป็นงานวิจัย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลวดลายและความหมายของศิลปะอิสลามแบบสากล กับงานศิลปกรรมสมัยอยุธยา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อหาองค์ความรู้และการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ลวดลายในอนาคต เห็นประเด็นเกี่ยวกับลวดลายในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีความคล้ายคลึง แต่ยังไม่พบความแน่ชัดเรื่องของลวดลายและความเป็นมาของลายที่นำมาใช้ตัวอย่าง เพื่อนำไปเปรียบกับลวดลายในแต่ละยุคสมัยเช่น สมัยนครียะห์, มัมลุก, ตีมูริด, ซาฟาริด, โมกุล ออตโตมัน, ซึ่งเป็นช่วงยุคของอาณาจักรอิสลามในช่วงคริสต์ศักราช 1238 - 1858 (ศูนย์วัฒนธรรมการออกแบบ อุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2566) เมื่อนำมาเปรียบกับยุคอาณาจักรอยุธยาจะตรงกับช่วงปีพุทธศักราช 1894 - 2310 (ตรงใจ หุตางกูร, 2563) เป็นช่วงยุคสมัยที่ตรงกันทำให้เกิดความน่าสนใจเรื่องของการเปรียบเทียบหาความคล้ายคลึงของลายพรรณพฤกษา ลายรูปทรงเรขาคณิตและลายอักษรอาหรับ โดยนำเอาลวดลายต่าง ๆ มาเปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดข้อสรุปและนำมาใช้ได้อย่างถูกต้องตามแนวคิดของลวดลายนั้น ๆ พื้นที่ในการทำวิจัยจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปัจจุบันเป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวด้านสถาปัตยกรรม อีกทั้งยังเป็นอาณาจักรศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญทางทะเลมีการเดินทางจากอาณาจักรอินเดียไปยังอาณาจักรจีน โดยมีอาณาจักรอยุธยาเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายระหว่างทั้ง 2 อาณาจักร อยุธยาไม่ชำนาญการค้าทางทะเลสมุทร พระเจ้าแผ่นดินต้องจ้างผู้ชำนาญจากต่างชาติให้ดูแลแทน ได้แก่ จีน กับ มลายู จีน ดูแลการค้าทางทะเลจีนมีตำแหน่ง

“โชติกราชเศรษฐี” เจ้ากรมท่าซ้ายมลายูดุแลการค้าทางทะเลอันดามันตำแหน่ง “จุฬาราชมนตรี” เจ้ากรมท่าขวา (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2567) มีการสร้างมัสยิดเพื่อทำพิธีทางศาสนาบริเวณที่พักอาศัย ซึ่งมีมัสยิดเปรียบดั่งบ้านของพระเจ้า (อาดิศร์ อิดริส รักษมณี, 2557) โดยช่างมุสลิมจะนำเอาศิลปะอิสลามสื่อถึงความเป็นเอกภาพและต้นกำเนิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์ (Henry, 2012) ลวดลายประดับต่าง ๆ การต่อเนื่องเชื่อมโยงอย่างไม่มีที่สิ้นสุดโดยประกอบด้วยลวดลายพรรณพฤกษา ลายอักษรอาหรับ ลายเรขาคณิตในการสำรวจพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การศึกษารูปแบบลวดลายศิลปะอิสลามที่ค้นพบในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น โดยวิเคราะห์ลวดลายตัวอย่างทั้งสิ้น 9 ลวดลาย ได้แก่ 1) ลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำ 2) ลายดอกบัว 3) ลายแหวนทองจารึกภาษาอาหรับ อักษรลาม และอะลีฟसानสอดไขว้บนแหวน 4) ลายบนเหรียญกษาปณ์ พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ 5) ลายสานสอดไขว้หรือเงื่อนอนันตภาคย์ 6) ลายพรรณพฤกษาประดับมืหรอบ 7) ลายประดับปูนปั้น ลายสามกลีบหรือลายกลีบสามแฉก 8) ชิ้นส่วนเครื่องประดับทับทรวงทองคำ ชิ้นส่วนกรงศอ 9) ลายช่องแสงวิหาร วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยเรื่องลวดลายที่ปรากฏดังตัวอย่างทั้ง 9 ลวดลายใช้การวิจัยเชิงปริมาณนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทำให้เกิดข้อสรุปในผลงานวิจัยและนำไปพัฒนาต่อยอดส่งเสริมความรู้เชิงช่างในอนาคต

บทความวิจัยนี้นำเสนอเรื่องของการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบลายศิลปะอิสลามที่ค้นพบภายในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้เกิดความชัดเจนในแต่ละลายที่ปรากฏให้เข้าใจถึงองค์ความรู้ประวัติความเป็นมาของลายสามารถนำไปพัฒนาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลวดลายและความหมายของศิลปะอิสลามแบบสากล กับงานศิลปกรรมสมัยอยุธยา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อหาองค์ความรู้และการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ลวดลายในอนาคต

การทบทวนวรรณกรรม

เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง (2560) กล่าวว่า ลวดลายอิสลามในงานศิลปกรรมวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า สมัยอยุธยาตอนต้นมีชาวมุสลิมเข้ามาติดต่อทำการค้ากับกรุงศรีอยุธยา โดยปรากฏลวดลายเป็นแบบอิสลามโดยตรง ได้แก่ ลวดลายในแบบเรขาคณิต เช่น ลายขัดสาน ลายสอดสานและลายอักษรอาหรับ ซึ่งไม่ได้มีความหมายเกี่ยวกับตามหลักศาสนา งานศิลปกรรมได้รับอิทธิพลจากศิลปะอิสลามที่ปรากฏในลวดลายเครื่องประดับลวดลายปูนปั้น ในบางลายได้รับการพัฒนาที่แตกต่างออกไปจากศิลปะอิสลาม สันนิษฐานว่าได้ถูกส่งผ่านมาจากศิลปะอื่น ๆ อย่างศิลปะจีน เป็นต้น

เจนจิรา เบญจพงศ์ (2549) กล่าวว่า ลวดลายประดับแบบอิสลามในศิลปะไทย (พุทธศตวรรษที่ 21-23) พบว่า ลวดลายประดับที่พบในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-23 พบว่า บางส่วนอาจพัฒนามาจากศิลปะไทย ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะอิสลามอยู่ เช่น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 21 บางส่วนอาจรับอิทธิพลโดยตรงจากกลุ่มชาวมุสลิมหรือบรรณาการในวัฒนธรรมอิสลามบางส่วนอาจได้รับมาจากศิลปะจีน

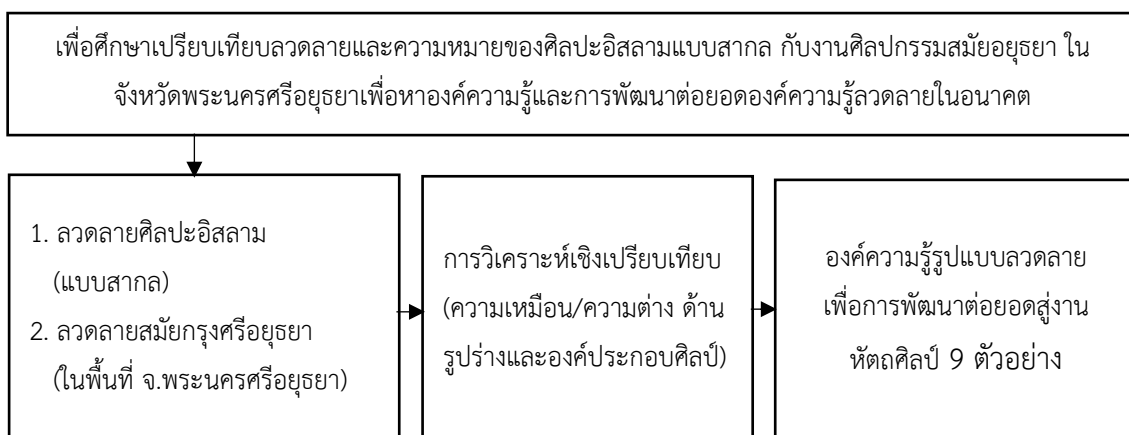
จิตาพร แสงนิล (2548) กล่าวว่า การศึกษาชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในสมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 19-23) พบว่า มุสลิมเข้ามากรุงศรีอยุธยาโดยมีปัจจัยทางการค้าเป็นหลัก เนื่องจากกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองท่า ที่ตั้งบนเส้นทางการค้าระหว่างประเทศตะวันตกและตะวันออก จึงทำให้มีมุสลิมเข้ามาตั้งชุมชนอยู่เป็นจำนวนมาก โดยจะแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ เปอร์เซีย อาหรับ, อินเดีย, จาม, มลายู-ปัตตานี ชุมชนจะตั้งอยู่นอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเช่น บริเวณทุ่งแขกอยู่ในเขตพระนคร ส่วนนอกเขตจะตั้งอยู่บริเวณคลองคูจามและคลองตะเคียน

เป็นต้น มุสลิมมีบทบาทการเมืองส่วนใหญ่ได้รับราชการอยู่ในกรมท่าขวารับผิดชอบการทูตทางการค้า ซึ่งปรากฏอยู่บนงานศิลปะและวัฒนธรรมมุสลิมในสังคมอยุธยาอีกด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ชาวมุสลิมเข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น โดยเข้ามาทำการค้าเป็นหลัก เพราะอาณาจักรอยุธยาตั้งอยู่บริเวณเส้นทางการค้าระหว่างทางจากอินเดียไปจีน ซึ่งในแต่ละฤดูมรสุม นักเดินเรือต้องจอดแวะพักการเดินทาง ทำให้มุสลิมเข้ามาตั้งชุมชนเป็นจำนวนมาก จนเข้ามามีบทบาททางการทูตการค้าของกรมท่าขวา ทำให้เกิดลวดลายศิลปะอิสลามค้นพบปรากฏร่องรอยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ และลวดลายนั้นได้รับอิทธิพลมาจากเส้นทางการค้า เช่น ประเทศจีน ซึ่งจะเน้นในเรื่องของการสวยงามมากกว่าที่จะเน้นเรื่องของการเคร่งครัดทางศาสนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการประเมินความคล้ายคลึง งานวิจัยนี้ต้องการเปรียบเทียบลวดลายและความหมายของศิลปะอิสลามแบบสากล กับงานศิลปกรรมสมัยอยุธยา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากผลงานวิจัย บทความทางวิชาการต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศรวมถึงข้อมูลทางวิชาการที่ได้จากการสืบค้นทางสื่อทางเว็บไซต์ต่าง ๆ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยพิจารณาดำเนินการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญรวมทั้งสิ้นจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะอิสลาม 2) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดีและนักวิชาการอิสลาม 3) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกราฟิกและงานศิลปะอิสลาม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการหาคุณภาพของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้ลักษณะคำถามแบบปลายเปิด โดยมีประเด็น

คำถามที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของลวดลายคล้ายคลึงศิลปะอิสลาม ที่ค้นพบภายในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำราวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งงานวิจัยเชิงเอกสารและข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต 2) ร่างแบบสัมภาษณ์ หัวข้อคำถาม ประเด็นสอดคล้องวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3) เสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินความสอดคล้องคำถามกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ เพื่อแนะนำและปรับแก้ข้อคำถามให้ถูกต้องชัดเจน โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความสอดคล้องข้อคำถามกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ (IOC) และ 4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้ว ไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ได้ดำเนินการกระบวนการบันทึกข้อมูล โดยวิธีการจดบันทึกข้อมูล และการบันทึกเสียงของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการขออนุญาตก่อนทำการบันทึกเสียง ซึ่งเป็นการสนทนาร่วมกันที่มีจุดหมายที่แน่นอนทั้งสองฝ่ายคือ ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีการวางแผนและเตรียมการให้พร้อมรวมทั้งดำเนินการตามขั้นตอนช่วยให้ได้ความจริงจากผู้ให้สัมภาษณ์ตามลำดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการรวบรวมข้อมูลและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพเรียบเรียงข้อมูล เพื่อสรุปประเด็นเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการบันทึกข้อมูล และการบันทึกเสียง นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เทปทสนทนา ข้อมูลจากเอกสาร ดำเนินการแบ่งประเภทของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่น เพื่อหาความสอดคล้องและความถูกต้อง นำมาสรุปและวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบลวดลายศิลปะอิสลาม นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบลวดลายที่ปรากฏอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อหาองค์ความรู้และการพัฒนาลวดลายสู่งานหัตถศิลป์สมัยใหม่ ผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบลวดลายที่ปรากฏอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน

1. ลวดลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำ

ภาพที่ 2 การเชื่อมต่อที่เป็นรูปแบบเฉพาะคือ ลาม + อะลีฟ ตัวอย่างเช่น คำว่า อัลลอฮ์

ภาพที่ 3 เครื่องทองกรุวัดราชบูรณะศิลปะของแผ่นดิน

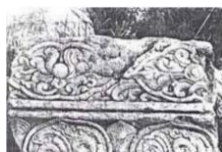
ลวดลายพญานาคที่สละสลวยคำว่า “อัลลอฮ์” อักษรตัว “ลามและอะลีฟ” (เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง, 2560) ในภาษาอาหรับมีความหมายในเชิงปฏิเสธ มักใช้กับการปฏิเสธอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ในการปฏิญาณตนของชาวมุสลิมว่า “จะไม่มีพระเจ้าองค์ใดนอกจากอัลลอฮ์” เป็นต้น เมื่อนำอักษรมาสร้างสรรค์วางลายซ้ำ จึงเกิดรูปแบบการสานสอด

ไขว้ที่ปรากฏคล้ายลายพรรณพฤกษาบนเครื่องทอง เมื่อเปรียบเทียบกับศิลปะอิสลามพบว่ามีความคล้ายคลึงอยู่ที่ระดับคล้ายคลึงปานกลาง ค่าเฉลี่ย $\bar{X}=3.10$, S.D.=0.58)

2. ลวดลายดอกบัว

ภาพที่ 4 จานฟีเล (Mamluk Philae Dish) ค.ศ. 1345–1360 อยู่ในพิพิธภัณฑสถานศิลปะเมโทรโพลิทัน
Metropolitan Museum of Art เมืองนิวยอร์ก

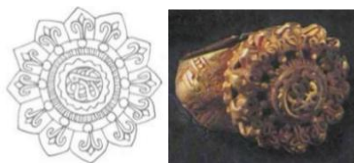
ภาพที่ 5 ลายปูนปั้นวัดมหาธาตุ พระนครศรีอยุธยา

ลวดลายบนภาชนะชามเขียนลวดลายพรรณพฤกษาลายดอกบัวตรงกลางภาชนะจากการวิเคราะห์พบว่ามีการนำลวดลายรูปทรงเรขาคณิตประยุกต์ภายในชิ้นงานด้วย ส่วนด้านนอกวงกลมปรากฏลายอักษรอาหรับร้อยเรียงตามรูปทรงของภาชนะชาม เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับลวดลายดอกบัว (วรวิทย์ สิ้นธุรทัส, 2555) ความคล้ายคลึงของการขึ้นลวดลายดอกบัว แต่ลวดลายอิสลามจะมีความคมของใบดอกบัวลักษณะคล้ายนิ้วโป้งตั้งตรง ส่วนอยุธยาจะมีความโค้งมนและมีการวางลวดลายซ้ำทำให้เห็นการจัดวางรูปแบบของการต่อลวดลาย เมื่อนำมาเปรียบลวดลายปูนปั้นที่วัดมหาธาตุและลวดลายชามของอิสลามพบว่า มีความคล้ายคลึงอยู่ที่ระดับคล้ายคลึงปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=2.90$, S.D.=0.35)

3. แหวนทองจารึกภาษาอาหรับ อักษรลามและอะลีฟ สานสอดไขว้บนแหวน

ภาพที่ 6 ภาพแบบพิมพ์ผ้าตรงกลางเขียนคำว่า Al-Sultan สมัยมัมลุก

ภาพที่ 7 แหวนทองจารึกภาษาอาหรับ อักษรลามอะลีฟสอดไขว้บนแหวน

ลวดลายอักษรวิจิตรและรูปทรงเรขาคณิตประดับบนวัสดุผ้า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรูปแหวนทอง (วรวิทย์ สิ้นธุรทัส, 2555) ภายในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีรูปแบบวงกลม และตัวอักษรอาหรับตำแหน่งอยู่ตรงกลาง ส่วนรอบแหวนมีลักษณะคล้ายรูปทรงโค้งของประตูอียิปต์รอบรูปทรงดอกไม้ลักษณะ

คล้ายดอกไอริสมีลักษณะสามแฉก นิยมปลูกบริเวณพื้นที่ประเทศอิหร่าน ช่างชาวมุสลิมจึงนิยมนำเอารูปแบบมาสร้างสรรค์ลวดลายอย่างแพร่หลายพบว่า มีค่าความคล้ายคลึงอยู่ที่ระดับคล้ายคลึงมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.69, S.D.=0.71)

4. ลวดลายบนเหรียญกษาปณ์ที่ค้นพบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

ภาพที่ 8 เหรียญกษาปณ์ทองคำ พระเจ้าอัครบาร์ สมัยโมกุล ปี 1556 -1605

ภาพที่ 9 เหรียญทองคำจารึกภาษาอาหรับ ดินาร์ ของรัฐสมุทร-ปาไซ

เหรียญทองดินาร์ ของรัฐสมุทร-ปาไซ ลักษณะของเหรียญรูปทรงวงกลมและตัวอักษรอาหรับฝังซ้ายเรียกว่า อักษรพาร์ซี ส่วนเหรียญฝั่งขวามีข้อสันนิษฐานว่า เป็นเหรียญทองดินาร์ รัฐสมุทร-ปาไซ เชื่อว่า อาจเป็นของกษัตริย์แห่งเชมุตตรา ประเทศอินโดนีเซีย ในปัจจุบัน เนื่องจากชุมชนชาวมลายูในอยุธยาจำนวนมาก อาจร่วมโดยเสด็จพระราชกุศลด้วยเช่นกันกับชาวจีน ต่อมาได้รับการแปลโดยคุณหะสัน หมัดหมาน จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ทั้ง 2 เหรียญ ด้านที่ 1-2 อ่านเหมือนกัน (เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง, 2560) พบว่า มีค่าความคล้ายคลึงอยู่ที่ระดับคล้ายคลึงปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =2.96, S.D.=0.23)

5. ลายสานสอดไขว้ หรือเจื่อนอนันตภาคย์

ภาพที่ 10 กระเบื้องสถาปัตยกรรมที่มีการจารึกบางส่วน (Architectural Tile with Partial Inscription)
ประเทศอุซเบกิสถาน ปลายศตวรรษที่ 14 พิพิธภัณฑ์ศิลปะเมโทรโพลิทัน Metropolitan Museum of Art เมือง
นิวยอร์ก

ภาพที่ 11 ลวดลายสานสอดไขว้ภายในวัดหันตรา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลวดลายเจื่อนอนันตภาคย์ ลักษณะสานสอดไขว้การต่อลวดลาย โดยไม่เห็นการขึ้นลายและการจบลายภายในตัวของลวดลาย มีความหมายความไม่มีที่สิ้นสุด ลวดลายร้อยเรียงกันจนเกิดความยิ่งใหญ่เรียงตั้งจักรวาล ซึ่งช่างมุสลิมเปรียบตั้งพระเจ้า องค์อัลลอฮ์ พระเจ้าของศาสนาอิสลาม ศิลปะอิสลามไม่สามารถสร้างรูปเคารพได้ จึงนำเอาลวดลายมาประดับตกแต่งตามพระราชนิเวศน์ต่าง เมื่อนำมาเปรียบเทียบเชิงลวดลายภายในวัดหันตรา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549) พบว่า มีความคล้ายคลึงระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.43, S.D.=0.17)

6. ลวดลายพรรณพฤกษา ใบไม้ลายประดับมีหกรอบ

ภาพที่ 12 ชาม หรือ Bowl (badiye) ทองแดง สลักลาย ตกแต่ง Hegira late 10th – early 11th century / AD late 16th – first quarter of the 17th century สมัย Safavid ประเทศอิหร่าน

ภาพที่ 13 ลายประดับบนขอบของซอรัตพระองค์ จากกรุพระปรางค์ประธานวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา

ลวดลายที่ปรากฏลวดลายพรรณพฤกษา พบบนผลิตภัณฑ์ขามโลหะทองเหลืองมีลักษณะการขึ้นรูปแบบ ลวดลายสานสอดไขว้ผสมผสานรูปทรงเรขาคณิตล้อมรอบ ภาพที่ 12 พบลวดลายพรรณพฤกษาสานสอดไขว้ต่อลายบน ภาพขณะการวางลายของขามเกิดซ้ำ ๆ สวยงาม เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับลวดลายคล้ายคลึงกันในพื้นที่จังหวัด พระนครศรีอยุธยานั้น พบว่าปรากฏบนเครื่องทองที่กรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ (เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549) สมัยกรุง ศรีอยุธยา พบเป็นลายพรรณพฤกษาสานสอดไขว้การจัดวางลักษณะคล้ายคลึงกับศิลปะอิสลามเป็นอย่างมากและด้าน ขอบปรากฏการใช้รูปทรงเรขาคณิตนำมาวางเรียงต่อกันพบว่า มีค่าความคล้ายคลึงอยู่ที่ระดับคล้ายคลึงปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.35, S.D.=0.60)

7. ลวดลายประดับปูนปั้น ลวดลายสามกลีบ หรือลายกลีบสามแฉก

ภาพที่ 14 ภาพกระเบื้องรูปดาว(Star-shaped tile) ศิลปะอิหร่าน

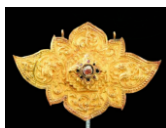
ภาพที่ 15 ภาพลายสามกลีบ ฐานเจดีย์วัดมหาธาตุ

ลวดลายพรรณพฤกษา มีลักษณะกลีบสามแฉกนำมาสานสอดไขว้ต่อลาย เป็นที่นิยมสร้างสรรค์ในงานศิลปะ เปอร์เซีย นำมาจัดวางให้เกิดลวดลายมีความต่อเนื่อง ภาพที่ 15 ค้นพบการใช้วัสดุกระเบื้องสีน้ำเงินประดับลวดลาย รูปทรงเรขาคณิตการจัดวางลักษณะคล้ายดอกไอริสนำมาวิเคราะห์กับลายปูนปั้นสถาปัตยกรรมของสมัยกรุงศรีอยุธยา มีความคล้ายคลึงกับลวดลายกลีบสามแฉกเป็นงานปูนปั้นค้นพบบริเวณวัดพระมหาธาตุ (เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง, 2560) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า มีค่าความคล้ายคลึงระดับปานกลางค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.37, S.D.= 0.27)

8. ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำ ทับทรวงทองคำ ชิ้นส่วนกรองคอ

ภาพที่ 16 ชิ้นส่วนเครื่องประดับแผ่นทองคำตกแต่งด้วยเทอร์ควอยซ์ โมราสีเทา และแก้ว Jewelry Elements
ปลายศตวรรษที่ 14-16 ประเทศอิหร่านอยู่ในพิพิธภัณฑสถานศิลปะเมโทรโพลิทัน
Metropolitan Museum of Art เมืองนิวยอร์ก

ภาพที่ 17 ชิ้นส่วนกรองคอ ทองคำประดับแก้วสี ศิลปะอยุธยาตอนต้น พุทธศตวรรษที่ 20
พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลวดลายชิ้นส่วนเครื่องประดับทับทรวงทองคำ ชิ้นส่วนกรองคอ พระนครศรีอยุธยา เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับศิลปะอิสลาม ซึ่งลวดลายชิ้นส่วนเครื่องประดับโมราสีเทา ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรูปทรงเรขาคณิตและพรรณพฤกษาและการจัดวางองค์ประกอบลวดลายและอัญมณีตรงกลางของเครื่องประดับพบว่า ค่าความคล้ายคลึงระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.18, S.D.=0.40)

9. ลายช่องแสงวิหารราย วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา

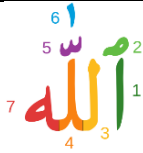
ภาพที่ 18 ช่องประดับมัสยิดกลาง เมืองอิสฟาฮาน ประเทศอิหร่าน พ.ศ. 1853

ภาพที่ 19 ลายช่องแสงวิหารราย วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา

จากภาพที่ 19 ลวดลายช่องแสงวิหารรายวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา นำมาเปรียบเทียบกับลวดลายจากภาพที่ 18 ช่องประดับมัสยิดอิสฟาฮาน ประเทศอิหร่าน พบว่าลวดลายประดับกำแพงสถาปัตยกรรมใช้เป็นลวดลายการบังตาจากบุคคลภายนอกได้อีกด้วยลวดลายกำแพงที่ปรากฏ ยังสามารถสร้างสรรค์จากแสงอาทิตย์ตกกระทบวัตถุลวดลาย จึงเกิดแสงเงาผ่านช่องกำแพงลงสู่พื้น ลวดลายบนกำแพง มีความคล้ายคลึงเหมือนรูปทรงของพรรณพฤกษาเปอร์เซีย โดยจัดวางเป็นรูปทรงเรขาคณิต จากการค้นพบวัสดุการสร้างสรรค์กำแพงในดินแดนเปอร์เซียส่วนมากใช้วัสดุเซรามิกนำมาประดับตกแต่ง ส่วนสมัยอยุธยามีการใช้อิฐและปูนในการสร้างสรรค์ เมื่อนำเอาลวดลายมาเปรียบเทียบ พบว่า ค่าความคล้ายคลึงอยู่ที่ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.30, S.D.=0.17)

ตารางที่ 1 การศึกษาเปรียบเทียบลวดลายและความหมายของศิลปะอิสลามแบบสากล กับงานศิลปกรรม
สมัยอยุธยา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลวดลาย	แหล่งที่มา	ยุค	คำอธิบาย	เกณฑ์	หลักฐาน	
ศิลปะอิสลาม	ศิลปกรรม	ของลวดลาย	รายละเอียด	คล้ายคลึง	เทียบ	
แบบสากล	สมัยอยุธยา		ของลวดลาย	ระดับ		
	 	อักษร อาหรับ อัลลอฮ์	ก่อน ศตวรรษที่ 7	อักษร ลามอะลีฟ นำมาทำ เครื่องประดับ เทคนิค สานสอดไขว้	ปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.10, S.D. 0.58)	เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง, 2560
 		จานพิเล พิพิธภัณฑ ศิลปะเมโทร โพลิทัน	สมัยมัมลุก	ลายดอกบัว คล้ายนิ้วโป้ง ตั้งตรง ส่วน อยุธยาจะมี ความโค้ง มน	ปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =2.90, S.D.=0.35)	วรวิทย์ สินธุรหัส, 2555
		ภาพแบบ พิมพ์ผ้าตรง กลางเขียน คำว่า Al- Sultan สมัยมัมลุก	สมัยมัมลุก	ตัวอักษร อาหรับ รอบ แหวน รูปทรงโค้งอิ วานครอบ ดอกไอริส สามแฉก	มาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.69, S.D.=0.71)	วรวิทย์ สินธุรหัส, 2555
		เหรียญ ภาษาปณ ทองคำ พระ เจ้าอักษาร์	สมัยโมกุล	เหรียญ วงกลมและ ตัวอักษร อาหรับ	ปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =2.96, S.D.=0.23)	เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง, 2560
		กระเบื้อง สถาปัตย กรรม	ศตวรรษที่ 14	การต่อลาย ลาย มีความ หมายคาม ไม่มีที่สิ้นสุด	ปานกลาง ($\bar{X}$ =3.43, S.D.=0.17)	เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549

		ชาม ทองแดง สลักลาย	สมัย Safavid	ชามโลหะ ทองเหลือง ลวดลาย सानสอดไขว้	ปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.35, S.D.=0.60)	เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549
		กระเบื้องรูป ดาว ศิลปะ อิหร่าน	ศตวรรษที่ 14	ลวดลาย พรรณ พฤกษา มี ลักษณะ กลีบสาม แฉกนำมา สานสอดไขว้ ต่อลาย	ปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.37, S.D.= 0.27)	เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง, 2560
		เครื่องประ ดับแผ่นทอง ตกแต่งด้วย เทอร์ควอยซ์ โมราสีเทา และแก้ว	ศตวรรษที่ 14 - 16	การจัดวาง องค์ประกอบ บลวดลาย และอัญมณี ตรงกลาง เครื่องประด บ	ปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.18, S.D.=0.40)	เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549
		ลวดลายช่อง ประดับ มัสยิดอิศ ฟาฮาน	พุทธศักรา ช ที่ 1853	ลวดลายบน เหมือน รูปทรงของ พรรณ พฤกษา เปอร์เซีย	ขปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.30, S.D.=0.17)	เจนจิรา เบญจพงศ์, 2549

จากการศึกษาเปรียบเทียบศิลปะอิสลามสากลกับงานศิลปกรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ครอบคลุมช่วงเวลาตั้งแต่ยุคทวารวดีจนถึงสมัยอยุธยา) พบว่ามีร่องรอยการผสมผสานทางสถาปัตยกรรมและประณีตศิลป์ที่สอดคล้องกับศิลปะมุสลิมอย่างชัดเจน โดยมีข้อค้นพบเชิงวิชาการที่สำคัญของการประยุกต์ใช้อักษรอาหรับวิจิตรภายใต้ข้อห้ามทางศาสนา (Aniconism) ศิลปกรรมและเครื่องทองที่ค้นพบในอยุธยา มีการนำอักษรอาหรับวิจิตรมาใช้เป็นลวดลายประดับ โดยยึดมั่นในหลักข้อห้ามของศาสนาอิสลามที่ไม่อนุญาตให้สร้างรูปเคารพหรือรูปสิ่งมีชีวิต (คนและสัตว์) สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพในหลักบริสุทธิ์ของศาสนาผ่านงานศิลปะ นัยยะแห่งศรัทธาผ่านอักษร "ลาม-อะลีฟ" (Lam-Alif) หลักฐานชิ้นสำคัญจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะคือ เครื่องทองที่ปรากฏลวดลายอักษรอาหรับ "ลาม-อะลีฟ" (لا) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์เชิงปฏิเสธในบทปฏิญาณตนของชาวมุสลิม (ชะฮาดะฮ์) ที่มีความหมายลึกซึ้งว่า “จะไม่มีพระเจ้าองค์ใดนอกจากอัลลอฮ์” แสดงให้เห็นถึงการผนวกความศรัทธาขั้นสูงสุดลงในงานช่างชั้นสูงของกรุงศรีอยุธยา

ความสอดคล้องด้านเรขาคณิตและการจัดวางองค์ประกอบ เมื่อวิเคราะห์รูปแบบทางศิลปะ พบว่าแหวนจารึกอักษรอาหรับจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ มีการจัดวางองค์ประกอบและใช้รูปทรงเรขาคณิตที่คล้ายคลึงอย่างยิ่งกับ "ภาพพิมพ์ผ้าลวดลาย Al-Sultan" ในสมัยราชวงศ์มัมลุก (Mamluk) ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันถึงการรับส่งอิทธิพลทางการออกแบบที่ข้ามผ่านดินแดนหลักฐานทางด้านเหรียญกษาปณ์วิทยา (Numismatics): นอกจากงานประณีตศิลป์แล้ว ยังพบหลักฐานที่ตอกย้ำการติดต่อเชื่อมโยงกัน คือการค้นพบเหรียญกษาปณ์ทองคำของพระเจ้าอักษาร์ (มหาราชแห่งจักรวรรดิโมกุล) ซึ่งมีรูปแบบสอดคล้องและคล้ายคลึงกับเหรียญกษาปณ์ที่ถูกค้นพบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะเช่นเดียวกัน

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

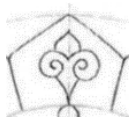
1. สรุปผลการวิจัย

แนวคิดศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยาับถือพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าผู้สร้าง (อเทวนิยม) พระพุทธเจ้าสอนให้พึ่งพาตนเองและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ (นิพพาน) ส่วนแนวคิดศาสนาอิสลาม เชื่อในพระเจ้าองค์เดียว(อัลลอฮ์) ห้ามสร้างรูปเคารพแนวคิดศิลปะของแต่ละศาสนาจึงถูกถ่ายทอดออกมาผ่านตัววัตถุที่ปรากฏมีความแตกต่างกันเรื่องของความเชื่อแนวคิดจากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบลวดลายศิลปะอิสลามและลวดลายที่ปรากฏภายในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า มีความสอดคล้องลักษณะของลวดลายตัวอย่างทั้ง 9 ลวดลาย โดยจะยกตัวอย่างค่าคะแนนมากที่สุด นำเสนอในรูปแบบองค์ความรู้ใหม่ คือ แหวนทองจารึกภาษาอาหรับ อักษรลาม และอะลีฟสอดไขว้บนแหวนได้ดังนี้ แหวนทองคำ ค้นพบภายในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการใช้อักษรอาหรับตกแต่งบนแหวนสามารถวิเคราะห์ โดยจะเริ่มจากรูปทรงวงกลมตรงกลางแหวน แนวคิดของทุกสรรพสิ่งมีการสร้างมาจาก รูปทรงวงกลม และวงกลม คือ สัญลักษณ์ของศูนย์กลางจักรวาล วิธีการโดยจะนำวงกลมวางทับซ้อนกัน เพื่อเป็นการสร้างสรรค์ลวดลายสู่รูปทรงเรขาคณิตอื่น ๆ วงกลมเป็นรูปทรงที่ไม่มีจุดสิ้นสุด และจุดเริ่มต้นเปรียบเสมือนความเป็นนิรันดร์ของพระเจ้าตามแนวคิดศาสนาอิสลาม ทั้งในด้านสัญลักษณ์ ปรัชญาทางศาสนาและทางสถาปัตยกรรม

ผลการศึกษารูปแบบของตัวอักษร รูปทรงโค้งอาร์คและลายพรรณพฤกษา ที่ค้นพบบนแหวนกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

ภาพที่ 20 ตัวอักษรลามและอะลีฟ

ภาพที่ 21 อาร์คโค้งประต้อมุสลิมตามความเชื่อของมุสลิม

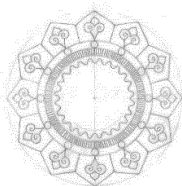

ภาพที่ 22 สัญลักษณ์ดอกไอริส 3 แฉก

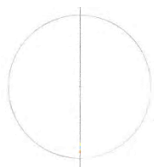
ตัวอักษรตรงกลางสันนิษฐานอ่านว่า อัลลอฮ์ พระองค์คือ พระเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้นมุสลิมทุกคนต้องยึดมั่นในพระองค์อย่างไม่สงสัยพระองค์ทรงไว้ซึ่งคุณลักษณะอันสมบูรณ์ที่สุด

บริเวณขอบแหวนมีลักษณะคล้ายอาร์กโค้งหรือประตุมัสยิด นำมาวางเรียงรอบวงกลมของตัวแหวนจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีการพัฒนาจากอาร์กโค้งของสถาปัตยกรรมที่เป็นวงกลมและศิลปะเปอร์เซียได้นำมาประยุกต์เป็นทรงแหลมขึ้นไปในบริบทของมัสยิด ประตูโค้งเป็นด่านแรกที่นำศรัทธาจากโลกภายนอกเข้าสู่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์เชิงสัญลักษณ์เปลี่ยนผ่านจากโลกวัตถุสู่โลกวิญญาณ การเดินทางผ่านประตุมัสยิดเปรียบเสมือนการละทิ้งทางโลกเพื่อเข้าสู่สถานที่แห่งสักการะพระเจ้า (อัลลอฮ์) ประตูอาร์กโค้งเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงแนวคิดของทางเข้าประตูสวรรค์หรือสัญลักษณ์ของความเมตตาและการให้อภัยของพระเจ้าโครงสร้างการออกแบบซุ้มโค้งมีความสมดุล ลงตัวเป็นการแสดงถึงความกลมกลืนระหว่างโลกทางกายภาพกับจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญอยู่ในศิลปะและสถาปัตยกรรมอิสลาม

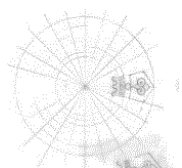
รูปทรงดอกไม้สามเหลี่ยมภายในอาร์กโค้ง สามกลีบสะท้อนถึงแนวคิดเตาฮีด ความเป็นเอกภาพของพระเจ้า ซึ่งเป็นคำสอนสำคัญของศาสนาอิสลาม ศิลปะอิสลามเน้นความสมดุลและการออกแบบที่มีความเป็นเอกภาพ ใบสามกลีบปรากฏในลวดลายเรขาคณิตและพืชพรรณใช้ซ้ำ ๆ อย่างสมมาตร ลวดลายพืชพรรณรวมถึงใบสามกลีบสะท้อนถึงสวนสวรรค์เป็นแนวคิดสำคัญในอิสลามใช้ตกแต่งอาคารเช่น สุเหร่าโดมแท่งศิลาและมัสยิดสำคัญต่าง ๆ สะท้อนแนวคิดปรัชญาอิสลาม

ภาพที่ 23 แหวนลวดลายที่มีความคล้ายคลึงมากที่สุดจาก 9 ลวดลาย
เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับลายศิลปะอิสลามที่ค้นพบภายในพื้นที่

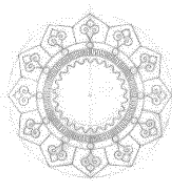
ภาพที่ 24 ขั้นตอนที่ 1 การสร้างวงกลมตามหลักการศิลปะอิสลาม

ภาพที่ 25 ขั้นตอนที่ 2 การขึ้นลวดลาย

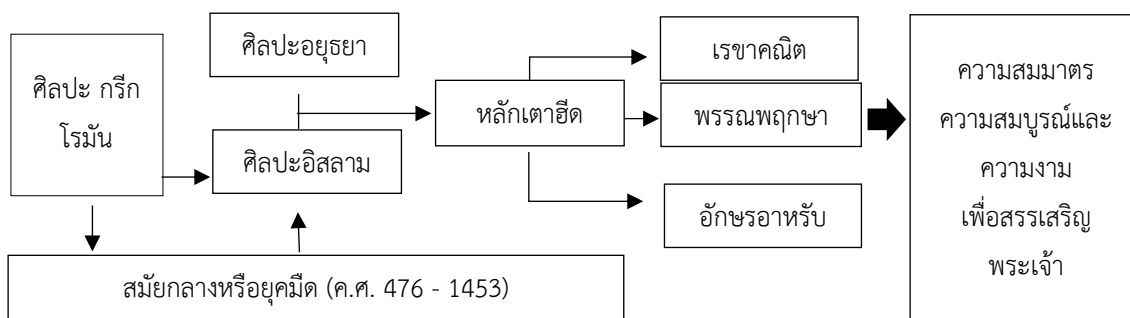
ภาพที่ 26 ขั้นตอนที่ 3 การวางลายซ้ำ

ภาพที่ 27 ขั้นตอนที่ 4 ภาพแหวนสมบูรณ์

1. การเปรียบเทียบลวดลายศิลปะอิสลามและลวดลายศิลปะสมัยอยุธยา ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลวดลายทั้ง 9 ตัวอย่าง นำมาเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์ได้แก่ 1) ลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำ 2) ลายดอกบัว 3) แหวนทองจารึกภาษาอาหรับ อักษรลามและอะลิฟसानสอดไขว้บนแหวน 4) ลายบนเหรียญกษาปณ์ ค้นพบภายในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ 5) ลายสานสอดไขว้ หรือเงื่อนอนันตภาคย์ 6) ลายพรรณพฤกษา ประดับมืหรือ 7) ลายประดับปูนปั้น ลายสามกลีบหรือลายกลีบสามแฉก 8) ชิ้นส่วนเครื่องประดับ ทับทรวงทองคำชิ้นส่วนกรงศอ 9) ลายช่องแสงวิหารราย วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา วิเคราะห์ได้ดังนี้ เปรียบเทียบลวดลายความเหมือนของลวดลายศิลปะอิสลามและศิลปะอยุธยา ลวดลายที่ค้นพบตามตัวอย่างทั้งสิ้น 9 ลวดลาย มีลักษณะคล้ายกับงานศิลปะของอยุธยา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.26$, $S.D.=0.48$) มีค่าระดับความคล้ายคลึงของลวดลายอยู่ที่คล้ายคลึงมาก ด้านรูปร่าง สื่อความหมายของผลิตภัณฑ์ลวดลายศิลปะอิสลาม โดยวิเคราะห์จาก 1) ลวดลายเรขาคณิต ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.70$, $S.D.=0.45$) 2) ลวดลายพรรณพฤกษา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.67$, $S.D.=0.49$) มีค่าความคล้ายคลึงอยู่ที่ คล้ายคลึงมาก 3) ลายอักษรอาหรับ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=2.19$, $S.D.=0.4$) 3) มีค่าความคล้ายคลึงอยู่ที่ ความคล้ายคลึงน้อย สรุปได้ว่าด้านรูปร่างสื่อความหมายของผลิตภัณฑ์ลวดลายศิลปะอิสลาม ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.19$, $S.D.=0.46$) มีค่าระดับความคล้ายคลึงของลวดลายอยู่ที่ความคล้ายคลึงปานกลาง ด้านองค์ประกอบศิลป์ ลวดลายประดับ ค้นพบลวดลายที่นิยมใช้ คือ 1) ลายเรขาคณิต ค่าความคล้ายคลึง คล้ายคลึงมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.70$, $S.D.=0.39$) 2) พรรณพฤกษา ค่าความคล้ายคลึงมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.74$, $S.D.=0.62$)

2. ผลการวิเคราะห์ด้านรูปร่าง รูปทรงของลวดลาย จากตารางค้นพบการเปรียบเทียบเชิงลวดลายที่ปรากฏได้แก่ อันดับที่ 1. ลวดลายเรขาคณิต อันดับที่ 2. ลวดลายพรรณพฤกษา อันดับที่ 3. ลายอักษรอาหรับ

ภาพที่ 28 ศิลปะวิทยาการของศิลปะอิสลามผ่านยุคสมัย

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผล ผลสรุปตามวัตถุประสงค์การศึกษาเปรียบเทียบลวดลายและความหมายของศิลปะอิสลามแบบสากล กับงานศิลปกรรมสมัยอยุธยา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การศึกษาเปรียบเทียบลวดลาย รูปแบบของงานศิลปะและงานสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีความคล้ายคลึงของศิลปะของมุสลิม ซึ่งพบเครื่องทองที่ค้นพบจะปรากฏลวดลายอักษรอาหรับวิจิตร นำมาประยุกต์ในผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จะมีหลักการทางศาสนาโดยจะไม่ออกแบบคน สัตว์และสิ่งมีชีวิต เพราะผิดหลักการในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง, 2560) ที่ระบุว่าในระยะระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 19 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ยังไม่ค้นพบเอกสารสำคัญอย่างชัดเจนระหว่างมุสลิมกับอยุธยา แต่มีการบันทึกเส้นทางการเดินเรือของพ่อค้าและนักเดินทางชาวอาหรับ ซึ่งมีบทบาทของการควบคุมและดำเนินการเชื่อมโยงฝั่งตะวันออกและตะวันตก ซึ่งทำให้คนกลุ่มนี้เข้าราชสำนักได้มากยิ่งขึ้น จากหลักฐานเอกสารของอยุธยาในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของชาวมุสลิมที่มีความใกล้ชิดกับส่วนในของราชสำนักอยุธยา ประกอบกับหลักฐานด้านศิลปกรรมที่พบจากลายสลักหินวัดมหาธาตุและเครื่องทองกรุวัดราชบูรณะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเรื่องของลวดลายสานสอดไขว้ ความหมายของศิลปะอิสลามแบบสากล มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ (วรพจน์ ไวยเวหา, 2561) กล่าวว่า สกูลช่างของศิลปะอิสลามที่ปรากฏในศิลปกรรมไทยสมัยอยุธยานั้น มีความใกล้เคียงและเป็นไปได้ว่าจะเกี่ยวเนื่องกับศิลปะอิสลามแบบอินโด - เปอร์เซีย งานศิลปกรรมสมัยอยุธยาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น ได้ค้นพบเกี่ยวกับงานเครื่องทองที่มีการนำเอาเรื่องของตัวอักษรอิสลามเข้ามาในการทำเครื่องทองที่ค้นพบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ ซึ่งจะสอดคล้องกับงานวิจัยของ (เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง, 2560) โดยกล่าวว่า ลายลามหรือลามอะลีฟในลักษณะสอดสานไขว้กันลวดลายดังกล่าวไม่ได้ทำเพื่อความศรัทธาในศาสนาอิสลาม หากแต่ทำเพื่อความงามและแปลกใหม่ในการออกแบบลวดลายบนเครื่องประดับที่ไม่เคยพบมาก่อนในงานที่ร่วมสมัยกัน และสันนิษฐานว่าชิ้นงานเครื่องประดับอัญมณีน่าจะเป็นงานที่ถูกสั่งทำขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อกษัตริย์หรือราชวงศ์ โดยช่างที่ทำนั้นน่าจะเป็นช่างชุดเดียวกับที่ทำชิ้นส่วนงานประดับอัญมณีขั้วรัตนพระองค์ที่เป็นลายขัดสานเพราะไม่พบเห็นในงานเครื่องประดับสมัยต่อมาอีกเลย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

การศึกษาเปรียบเทียบลวดลายและความหมายของศิลปะอิสลามแบบสากล กับงานศิลปกรรมสมัยอยุธยาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถนำไปใช้ในเชิงวิชาการได้มีดังนี้

1.1 การสร้างสรรค์เครื่องประดับร่วมสมัย Contemporary Jewelry จากองค์ความรู้ด้านเทคนิคที่แตกต่างกัน (การตีลายคูนูนของสกูลช่างอินเดีย และการขึ้นรูปสโตร์การทำเหรียญแบบกรีก-โรมันของกลุ่มมุสลิม) สามารถนำมาเป็นแนวทางให้นักออกแบบและช่างฝีมือในปัจจุบัน ในการทดลองผสมผสานเทคนิคทั้งสองรูปแบบเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างสรรค์เครื่องประดับที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

1.2 การประยุกต์ใช้ลวดลายในงานศิลปกรรมประยุกต์ สามารถนำจุดเด่นของลวดลายดอกบัวทั้งสองแบบ (บัวอยุธยาที่โค้งมนและบัวอิสลามที่มีความคมของกลีบ) มาพัฒนาเป็นลวดลายบนผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ลวดลายผ้าทอ งานเซรามิก หรือบรรจุภัณฑ์ เพื่อสะท้อนถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมในอดีต

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 องค์ความรู้การศึกษาเส้นทางการถ่ายทอดเทคนิคช่างศิลป์ในบริบทประวัติศาสตร์ ควรมีการวิจัยเจาะลึกเพิ่มเติมเพื่อสืบค้นว่า เทคนิคการขึ้นรูปสโตร์การทำเหรียญแบบกรีก-โรมัน และเทคนิคการตีลายคูนูนของ

สกุลช่างอินเดีย เดินทางเข้ามาผสมผสานและหล่อหลอมในอยุธยาผ่านบริบทใด (เช่น ผ่านเส้นทางการค้าทางทะเล เครื่องถ้วยการทูต หรือการย้ายถิ่นฐานของกลุ่มช่าง) เพื่อเติมเต็มหน้าประวัติศาสตร์ศิลปะและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของอยุธยาให้สมบูรณ์

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน ควรมีการศึกษาแนวทางและพัฒนากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเทคนิคศิลปะเหล่านี้ กลับคืนสู่กลุ่มช่างฝีมือท้องถิ่นหรือวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกประจำถิ่น (Local Souvenirs) ที่มีเรื่องราว (Storytelling) ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก

เอกสารอ้างอิง

- เจนจิรา เบญจพงศ์. (2549). *ลวดลายประดับแบบอิสลามในศิลปะไทย (พุทธศตวรรษที่ 21-23)* [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Sure. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/1526>.
- จิตาพร แสงนิล. (2548). *การศึกษาชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในสมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 19-23)* [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Sure. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/1333>.
- ตรงใจ หุตางกูร. (2563). *วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 1893 เป็นวันสถาปนากรุงศรีอยุธยาจริงหรือ? ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร*. <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/108>.
- วรพจน์ ไวยเวหา. (2561). *ทฤษฎีเชิงช่างศิลปะอิสลามที่ให้อิทธิพลกับลวดลายประดับสมัยอยุธยา*. [วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chula Digital Collection. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/2928/>.
- วรวิทย์ สันธูรัส. (2555). *รูปแบบลวดลายเครื่องประดับทองคำจากกรุปรังค์ประธานวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Sure. http://www.thapra.lib.su.ac.th/thesis/showthesis_th.asp?id=0000008024.
- ศุภณัฏฐ์ วัฒนการออกแบบ อุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2566). *ศิลปะอิสลาม สุนทรียะ เสน่ห์ และแรงบันดาลใจ*. Heyzine. <https://heyzine.com/flip-book/5c69893c6f.html>
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2567). *อยุธยาจากไหน? (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. หก. เรือนแก้วการพิมพ์.
- เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง. (2560). *ลวดลายศิลปะอิสลามในงานศิลปกรรมวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Sure. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/26163?attempt=2&>.
- อาดิษฐ์ อิดริส รักษมณี. (2557). *มัสยิดในกรุงเทพฯ (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. สำนักพิมพ์มติชน.
- Henry, R. (2012). *Geometry – The Language of Symmetry in Islamic Art*. <https://artofislamicpattern.com/resources/educational-posters/>.